

Stroške vzgajanja mlajših maloletnikov v državnih zavodih bo nedvomno trpela država. V praksi se zaenkrat krijejo ti stroški iz kazenske zaloge.

Kar se tiče ustavitve postopanja zoper mlajše maloletnike po t. 1 § 443 (§ 442 odst. 3 k. p.) k. p., moremo brez vseh pomislekov uporabiti določbo §§ 309 in 311 k. p. (§ 437 k. p.). Stroške trpi državna blagajna, kolikor bi ne bile obvezane, povrniti jih osebe, navedene v 2. odstavku § 311 k. p.

Naravna pravna načela (§ 7 avstr. drž. zak.)

(Prispevek k problemu popolnosti pravnega reda.)

Boris Furlan.

§ 1. Tvorjenje pravnih norm. § 2. Tvorjenje pojmov pravoslovja. § 3. Razmerje med pravnimi normami in naravnimi zakoni. § 4. Ustvarjajoča sila interpretacije. § 5. Nujna nepopolnost pravnih norm. § 6. Izpopolnitev pravnin v pravu po naravnih ali občnih pravnih načelih. Pomanjkljivosti nauka in judikature o teh načelih. § 7. Zeilerjevo pojmovanje naravnih pravnih načel. § 8. Istovetnost teh načel s principi pozitivnega prava in z normativnimi pravili Geny-Duguitjevega nauka. § 9. Relativna veljavnost teh načel prikazana na principih zasebne lastnine in odgovornosti za krivdo. § 10. Problem izvora naravnih pravnih načel. § 11. Ideja pravičnosti kot smisel teh načel. § 12. § 7 o. d. z. in § 1 švicarskega civilnega zakonika. Kritična metoda v iskanju objektivne pravilnosti.

§ 1.

Kot uredba medčloveških odnosajev ni pravo umetna tvorba, marveč raste iz dejanskih potreb življenja. Že davno pred pisanimi zakoni, da že celo pred vsako besedno formulacijo živi pravna norma v zavesti družabnikov kot dejansko pravilo ravnanja. Pisani zakoni so le majhen odmek resničnega pravnega življenja narodov, ki žive v mnogih primerih mimo državnih zakonikov in neodvisno od njih. Če bi po naključju čez noč izginili vsi pisani zakoni, bi zaradi tega vendarle ne zastalo socialno življenje. Dejanska razmerja družabnikov bi bila prav tako pravna, to se pravi, da bi bila urejena po imanentni pravni normi sožitja, ki tvori podlago za vsako pisano formulacijo pravnih stavkov.

Ta norma se bistveno v ničemer ne razlikuje od pisanega pravnega stavka. Prav to velja za norme običajnega prava, v katerih se kopiči zgodovinsko izkustvo narodov. Tudi če bi v hipotezi izbrisali vse norme, ki smo jih prejeli od naših prednikov, bi zaradi tega naša dejavnost ne prenehala biti pravna. S pisanim ali običajnim pravom bi torej ne izginilo pravo sploh, temveč bi si morali sproti ustvarjati norme, po katerih bi usmerjali našo dejavnost in brez katerih si sožitja ne moremo misliti. Nedvomno bi nam pa manjkal zelo dragoceni pripomoček, ki ga nudijo pisane in običajne norme predvsem za pravno sigurnost in mobilnost prometa, torej za tehnično organizacijo socialnega življenja. To razmerje pisanega in običajnega prava do prvotne, imanentne norme sožitja moramo vedno imeti pred očmi, ako se hočemo varovati pre nagljenih sklepov, ki izvirajo iz enostranskega razmotrivanja enega ali drugega pravnega reda, kakor da bi pisano ali običajno pravo moglo izčrpati vso pravno realnost. Samo celotno gledanje na pravo nam šele odkrije njegovo pravo bistvo in odpira pot spoznanju, da zakoni niso tvorba samovolje, marveč le tehnična izpopolnitev prvotne norme sožitja z vsemi njenimi izvirnimi vrlinami in napakami.

Od naše dejavnosti pričakujemo, da bo imela vsaj približno one posledice, ki ustrezajo našim namenom. V koliki meri se to pričakovanje uresniči in se dajo res predvidevati posledice naših dejanj, nam ni treba raziskovati, ker nas v tej zvezi zanima predvsem dejstvo, da temelji sploh vsa naša aktivnost na tem zaupanju v bodočnost. Sredstvo, katerega se naše pričakovanje pri tem poslužuje, so norme, ki imajo predvsem namen, da skušajo zagotoviti uresničenje bodočega stanja, ustreznega volji posameznika ali družbe. V zaupanju na norme se odločimo za eno ali drugo dejanje in usmerimo našo aktivnost s pričakovanjem, da bodo našim dejanjem sledili nameravani učinki. Ako bi zmanjkal ta značaj predvidevnosti, ki se naslanja na zaupanje v norme, bi tudi pravna ureditev ne imela nobenega smisla.

Pravo urejuje torej sedanost samo glede učinkov naših dejanj v bližnji ali daljni bodočnosti in je prav za prav samo odgovor na vprašanje, kako naj se bodočnost naveže na praktično dejavnost sedanosti. Ako bi posamezniki in družba ne stremeli za nekimi smotri, ki se dajo uresničiti samo v bodočnosti, bi tudi za pravo (ne pa za etični red) odpadel vsak razlog, da normira sedanost.

Čeprav ni točnejših podatkov o tem, kako se je v primitivni družbi izoblikovala pravna norma, je gotovo, da so se morale določene oblike redno ponavljati, preden se je

na njih ustavila pozornost in so se iz teh oblik izkristalizirale abstraktne norme. Da so se te norme potem natančneje izdelale in izpopolnile, je moral biti pač podan interes na ponavljanju oblik, ki so se v teh normah izražale. Kakšen je bil ta interes, nas v tej zvezi ne zanima. Važno je za nas predvsem dejstvo, ki se očituje v abstraktnih normah prava že od vsega početka in ki je tako bistveno, da nam šele ono razkriva njih pravi značaj, namreč da more biti predmet abstraktne pravne ureditve samo to, kar se ponavlja ali kar se lahko ponovi v socialnem življenju. Ponavljanje istega stanja pa je mogoče samo v abstrakciji, ne v realnem življenju, ki je enkratno in ki se nikoli ne povrača. Samo če abstrahiramo iz enkratnega individualnega doživljanja posamezne znake, utegnemo v realnem življenju ugotoviti ponavljanje. V svesti si pa moramo biti, da se ne ponavlja enkratni zgodovinski dogodek, ampak abstraktna shema, ki smo jo z nekim smotrom izrezali iz realnosti.¹ Vsak konkretni družabni odnošaj je sestavljen iz neskončnega števila elementov, ki jih v celoti ne moremo nikoli pregledati z enim samim aktom našega razuma. Konkretno socialno razmerje dobi šele na ta način svojo pravo obliko in mesto v sistemu prava, da se za določeni smoter nevažne sestavine izločijo in se pridržijo samo oni znaki, ki so skupni bodisi sorodnim razmerjem bodisi pravni ureditvi sploh. Ti znaki imajo nalogo, da točno določijo in opredelijo tipični okvir, v katerega bomo uvrstili konkretne socialne odnošaje. Obvladanje neskončno različnih individualnih oblik življenja in razumevanje pravnih ustanov je mogoče samo po tem analitičnem procesu abstrahiranja od posebnosti in po prehodu od raznoličnosti življenja h kolikor mogoče enoličnim in sintetičnim normam, ki imajo kar največjo praktično uporabljivost. Ako ne bi socialnih

¹ Bergson, *L' évolution créatrice*, 1930, 49 — 50: »La durée réelle est celle qui mord sur les choses et qui y laisse l' empreinte de sa dent. Si tout est dans le temps, tout change intérieurement, et la même réalité concrète ne se répète jamais. La répétition n' est donc possible que dans l' abstrait: ce qui se répète, c' est tel ou tel aspect que nos sens et surtout notre intelligence ont détaché de la réalité, précisément parce que notre action, sur laquelle tout l' effort de notre intelligence est tendu, ne se peut mouvoir que parmi des répétitions. Ainsi, concentrée sur ce qui se répète, uniquement préoccupée de souder le même au même, l' intelligence se détourne de la vision du temps. Elle repugne au fluent et solidifie tout ce qu' elle touche.«

odnošajev urejevali in katalogizirali po določenih vidikih, ki nam služijo za razpredelbo zunanjega sveta in za usmerjevanje naše dejavnosti, bi bilo vsako smotreno dejanje sploh izključeno in vsebina naše zavesti bi bila nepregleden kaos.

§ 2.

Kot teorija ali sistem prava nadaljuje pravoznanstvo oni proces urejevanja, ki ga je v pravnih normah začelo življenje samo. Pravna veda bi ne mogla uporabljati te metode abstrahiranja in uvrščanja pravnih pojmov v še splošnejše pojme, če bi ji ne pripravljale poti že norme, iz katerih črpa pravoslovje svojo snov. Da se orientiramo v nepregledni množini pravnih norm, ki urejujejo sožitje kakšne družbe v sedanjosti ali preteklosti, jih moramo urediti po enotnih vidikih. Raznovrstnost pravnih norm postane na ta način vedno bolj enostavna in prozorna, ker napredujemo od komplicirane posameznosti k abstraktni splošnosti, ki je tem bolj splošna, čim manj vsebuje konkretnih znakov posameznosti.² S to enotno metodo izdelovanja pravnih pojmov iz pravnih norm postane še pravoslovje kot veda mogoče. Abstraktni pojmi pravoslovja združujejo na ta način pod enotnim vidikom določeno pravno snov; tako razumemo n. pr. pod pojmom ali bolje pod inštitucijo zastavnega prava sistem vseh norm o zastavnem pravu bodisi v posameznem pravnem redu, bodisi s primerjanjem v raznih ali vseh pravnih ureditvah. Tako pridemo v konkretnem redu ali v primerjalnem pravoslovju z razvrstitvijo do hierarhije pojmov, na čelu katerih stoji pojem prava in ki služijo vsi praktični orientaciji v skoro nepreglednem labirintu pravnih fenomenov. Obligacija je n. pr. tisto pravno razmerje, po katerem je ena oseba drugi obvezana k dajatvi ali opustitvi. To definicijo uporabljamo potem pri vseh vrstah obligacij, n. pr. pri daritvah, posojilih, menjalnih, kupnih pogodbah itd. Čeprav gre tu vedno za same abstrakcije, ker eksistirajo v realnosti samo določene, certo tempore et loco sklenjene kupne ali menjalne pogodbe, nikoli pa pojem obligacije kot take, kakor eksistirajo samo realni bolniki, ne pa bolezen kot taka, bi vendar brez teh abstraktnih pojmov sploh ne mogli shajati, ker združujemo z njimi vse skupne znake posameznih obligacij v enoten sistem, in vemo

² Stammler, Theorie der Rechtswissenschaft, 1911, 285: »Je weniger Besonderheiten ein Begriff selbst enthält, je kleiner also sein Inhalt ist, um so mehr Vorstellungen fasst er unter sich, desto grösser ist somit sein Umfang.«

že naprej, da se bodo pri vseh konkretnih obligacijah ti skupni znaki ponavljali.³

Kakor vsaka teorija, mora tudi pravoznanstvo stremeti po popolnosti in formalni zaključnosti svojih pojmov, kar pa je mogoče edinole z opisano abstrahirujočo metodo. Samo tako se dajo pravni pojmi in njim ustrezne norme ravnanja uvrščati v enoten sistem nadrejenosti in podrejenosti, kateri naj obsega vso pravno realnost in s tem služi za osnovo in sredstvo našemu praktičnemu udejstvovanju. Norme določenega pravnega reda in njim ustrezni pojmi pravoslovja se tako nanašajo na celo vrsto individualnih primerov, ki se ne dajo predvidevati v svoji specifični individualnosti, ampak samo v tem, kar imajo splošnega in skupnega in kar se redno ponavlja v socialnem življenju. Naj pravilo posega še tako daleč v ureditev posameznega specialnega odnosa, vendar mora kot pravilo vedno ostati v mejah splošnosti in ne more nikoli doseči specifičnega svojstva individualnosti.

§ 3.

Tvorjenje pravnih norm in pojmov se vrši torej popolnoma po metodi, katero uporablja že od nekdanj naravoslovna veda pri poenostavljanju naravnih fenomenov. Da, celo pred vsako vedo utegnemo ta proces poenostavljanja realnosti opaziti v tvorbah jezika, kakor izhaja iz občnega pomena besednega zaklada. Pojmi naravoslovja so le sredstva, s katerimi skušamo premagati neskončno raznovrstnost realnosti. To je mogoče samo na ta način, da realnost pretvarjamo s pomočjo splošnih in preprostih pojmov.⁴

³ Bergson, l. c. 47 — 48: »La spéculation est un luxe, tandis que l' action est une nécessité. Or, pour agir, nous commençons par nous proposer un but; nous faisons un plan, puis nous passons au détail du mécanisme qui le réalisera. Cette dernière opération n'est possible que si nous savons sur quoi nous pouvons compter. Il faut que nous ayons extrait, de la nature, des similitudes qui nous permettent d'anticiper sur l'avenir. Il faut donc que nous ayons fait application, consciemment ou inconsciemment, de la loi de causalité.«

⁴ R i c k e r t, Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft, 1921, 30 in nasl.; Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung, 1921, 30: »Die extensive Mannigfaltigkeit der uns umgebenden Wirklichkeit lässt sich dadurch verringern, dass wir mit einem bedeutungsvollen Worte eine Vielheit von anschaulichen wirklichen Dingen zugleich auffassen. Die intensive Mannigfaltigkeit jedes einzelnen wirklichen Dinges wird dadurch überwunden, dass wir, ohne uns das Ding seinem ganzen anschaulichen Inhalt nach ausdrücklich vergegenwärtigt zu haben, was unmöglich wäre, es doch mit Sicherheit einer Wortbedeutung unter-

Pomen, ki ga imajo v tem oziru pravne norme, sliči zakonom naravoslovja. Kakor naravni izražajo tudi pravni zakoni zvezo med dvema sledečima si stanjema, ki je v prvem primeru nujna, v drugem pa izraz zahteve, da naj zveza, ki je določena v normi, nastopi tudi v realnem svetu. Vzlic svojevrstnosti najstva bi se mogla tudi za pravne norme označiti kot nedosegljiv ideal nujnost zveze med pravnimi premisami in pravnimi posledicami: zaupanje v točno funkcioniranje pravnega reda bi moralo biti tako silno in trdno, da bi se uresničenje pravne norme utegnilo pričakovati z isto gotovostjo kakor pričakujemo v naravi, da bo vzroku sledila posledica. Različnost med pravnimi in naravnimi zakoni se je v modernih pravnih teorijah tako zelo poudarjala, da je popolnoma stopila v ozadje njihova analogija in se je skoro prezrlo, da imajo v človeškem življenju podobno funkcijo: kakor nam naravni zakoni služijo pri obvladovanju materije, tako imajo pravni zakoni namen, zagotoviti v socialnem življenju stanje, ki naj se realizira v bodočnosti z našimi dejanji. Da to doseže, ima norma samo eno sredstvo na razpolago. Ako naj bodo praktični učinki naših dejanj vsaj kolikor toliko natančno in zanesljivo predvidni, moramo našo delavnost podvreči zakonom, ki se po svoji obliki in logični izdelavi približuje naravnim zakonom.

Vendar je med uporabo pravnih norm in uporabo pojmov pravoznanstva temeljna razlika. Pri generaliziranju v področju naravoslovja individualnost kot posameznost sploh ne pride v poštev. Pojmi naravoslovja ne izražajo edinstvenosti hoc tempore et loco določenega pojava, ampak samo občnoveljavne in nujne relacije.⁵ Pravne norme pa so nasperjene na konkretnost in individualnost. Smisel pravnih norm je popolnoma nasproten bistvu naravoslovnih zakonov. Sicer se tudi ti uporabljajo pri individualnih pojavih, ki so dani samo enkrat v historičnem razvoju, a kar vidi naravoslovje v teh pojavih ni enkratnost, marveč vedno le občnost, dočim je cilj prava vprav ta, da za to »enkratnost« najde pravično rešitev. Saj njegov predmet ni morda anorganska narava, marveč človeška osebnost in možnost sožitja.

ordnen. Wir nehmen also doch die Wortbedeutung mit einem Schlage den Inhalt einer Mehrheit von anschaulichen Gestaltungen gewissermaßen in uns auf, und wir bilden doch nur einen kleinen Teil, vielleicht sogar nichts, von diesem unübersehbaren mannigfaltigen anschaulichen Inhalte dabei ab.

⁵ Rickert, Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft, 42 in nasl.

Abstrakcije dogmatike, analiza pravnih pomjov, njih razkranje v slične elemente in združevanje v vedno širše enote morajo služiti samo točnejšemu spoznavanju čim pravičnejše možnosti sožitja. Kakor bi bilo obvladanje realnosti — tudi pravne — brez abstrakcij nemogoče, tako ne smemo pozabiti, da so vse to samo priprave za oni stvarniški akt praktičnega uporabljanja ali realiziranja norme, v katerem najde pravo svoj najvišji izraz. Ta posebnost, ki loči pravoslovje od naravoslovja, izvira končno vprav iz njegovega objekta, ki je človeška osebnost v njegovi dinamičnosti, torej vprav oni princip, ki je diametralno nasproten svetu materije. Neštetokrat ponavljana teza, da operira tudi pravo samo z abstraktnimi pojmi in da ima tudi pravo tendenco vedno večjega generaliziranja, ne izraža vse pravne realnosti, ampak samo eno — dasi bistveno — stran pravne problematike. Gotovo je res, da velja tudi v pravoslovju zakon najmanjšega napora in da je ideal vsakega zakonodajca, obseči s čim manjšim številom točno izdelanih pravnih stavkov čim več konkretnih primerov. Ne smemo pa pozabiti, da je cilj teh norm pravilna rešitev enkratnega, ne več ponavljajočega se primera, in da gre tam, kjer se ta enkratnost pravnega pojava ne upošteva, predvsem za tehnične težkoče organizacije pravne sigurnosti in mobilnosti prometa. Ta pojav, ki bi ga utegnili imenovati tudi invazijo materije v duhovni svet prava, pa ni za pravo bistven, marveč je odvisen samo od kontingentnega hotenja in od okolnosti, v katerih se mora pravna ideja manifestirati.

Čeprav ne razpolagamo torej pri tvorjenju pravnih norm z drugimi sredstvi nego z onimi, ki prihajajo v poštev pri tvorjenju naravoslovnih zakonov, si moramo biti na jasnem, da se uporabljajo slednji na mrtvo materijo, prvi pa na življenske, individualne odnošaje. Pravni fenomeni niso del mrtve narave, temveč izraz aktivne človeške osebnosti, ki jih ustvarja v svrhu obvladanja in stopnjevanja socialnega življenja.

§ 4.

Že sam obstoj družbe kot sožitja posameznikov dokazuje, da se pravni imperativi udejavljajo večinoma spontano brez vsakega pritiska, ali pa vsaj brez tistega pritiska, ki ga izvaja pravo s sankcijo. Ako bi se velikanska večina normativnih predpisov dejansko ne izpolnjevala, bi moralo sožitje in s tem družba takoj prenehati. Sporni primeri so le minimalni odlomek pravnega življenja in še od teh pride prav neznamen del pred sodišča. Tega se navadno ne zavedamo, ker vežejo pravni spori kot bolesta faza družbe

mного bolj našo pozornost kakor normalni potek sožitja, o katerem vprav zaradi njegove normalnosti bolj malo razmišljamo. Velikanska večina pravnih norm se uresničuje v življenju skoro čisto mehanično. Dnevno sklepamo nebroj poslov, katerih pravnosti se niti ne zavedamo in katere kratkomalo izpolnjujemo. Pravna uredba seveda ni vzrok tega normalnega poteka družabnega življenja, ampak življenje se sklada s pravom samo zaradi tega, ker je pravo izraz etičnih principov, ki se v življenju udejavljajo in na katerih sloni sploh vsaka pozitivno pravna uredba.

Iz soglašanja socialnega življenja s pravnimi normami ne moremo zaradi tega še sklepati, da se dajo abstraktna pravila kot taka brez nadaljnega uporabljanja na socialne odnošaje. To je bil v glavnem smisle klasične ali eksegetične šole interpretacije, proti kateri se je uspešno uveljavila moderna veda.⁶ Znano je, da je izhajala klasična šola interpretacije iz dogme o delitvi oblasti, po kateri morata ostati sodna in zakonodajna funkcija strogo deljeni. Po tem nazoru bi sodnik uzurpiral zakonodajno oblast, ako bi sam pravo ustvarjal.⁷ Vse pravo je že ustvarjeno in vsebovano v zakonih.⁸ Gre samo za to, da sodnik to pravo najde.⁹ Vsako osebno sodnikovo mnenje, vsaka samostojnost njegovega etičnega prepričanja mora izginiti za splošnostjo zakona, katerega neoseben glasnik bi moral biti. Sodnik je

⁶ Prim. temeljno delo Geny, *Méthode d'interprétation et sources en droit privé positif*, 1919.

⁷ »Le mot jurisprudence doit être effacé de notre langue; il ne signifie plus rien dans le nouveau régime. Dans un Etat qui a une constitution, une législation, la jurisprudence des tribunaux n'est autre chose que la loi. Il y a toujours identité de jurisprudence.« Robespierre v seji 18. nov. 1790, cit. po De Page, *De l'interprétation des lois*, 1925, I, 18.

⁸ Laurent, *Cours élémentaire de droit civil*, I, préface, 9: »Les Codes ne laissent rien à l'arbitraire de l'interprète; celui-ci n'a plus pour mission de faire le Droit, le Droit est fait. Plus d'incertitude; le Droit est écrit dans des textes authentiques.« Mourlon, *Répétitions écrites sur le Code civil*, I, 3: »Pour le jurisconsulte, pour l'avocat, pour le juge une seule droit existe, le droit positif.« Cit. po Bonnecase, *Précis de Pratique judiciaire et extra judiciaire*, 1927, 106, 121.

⁹ Demolombe, *Cours de Code Napoléon*, I, 135: »Interpréter, c'est découvrir, c'est élucider le sens exact et véritable de la loi. Ce n'est pas changer, modifier, innover; c'est déclarer, c'est reconnaître.« Cit. po Bonnecase, I, c. 114. »Der Richter hat Recht zu finden, nicht zu erfunden.« Unger v »Neue Freie Presse« 22. januarja 1911.

»la bouche qui prononce les paroles de la loi«¹⁰ in v tekstu zakona je že vsebovana vsa pravičnost, dosežena najpravičnejša rešitev za vse mogoče primere.¹¹

Proti temu mehanističnemu pojmovanju, ki še danes vlada v judikaturi in v oficialni vedi, moramo poudarjati, da sodnik ni samo računski stroj, ki kratkomalo izvaja pravni sklep iz občne norme pravnega stavka in iz konkretnega primera. Trditev, da je sodnik le glasnik zakona, je samo visokodoneča fraza, ki nas zavaja k temu, da si prikrivamo pravilno metodo spoznavanja in uporabljanja zakona in da s tem na stežaj odpiramo vrata vprav oni samovolji, ki se navaja kot glavni argument proti individualni interpretaciji. Na jasnem si moramo biti, da je vsaka interpretacija individualna, ker je delo človeka. Subsumiranje določene situacije pod abstraktno normo zahteva vedno svojevrsten, ustvarjajoč akt našega duha, ki je tem bolj izrazit, čim bolj skušamo upoštevati vse momente realnosti. Kdor le količ kaj pozna resnično pravno življenje, ve, da zija med abstraktno normo in konkretnim odnošajem prepad, ki ga ne bi bilo moči premostiti brez ustvarjajočega akta našega duha. Pojmi jurisprudence imajo le nekakšno himerično resničnost, dokler se ne uresničijo v posameznosti danega primera in ne zadobijo one oblike, ki je v zgodovinskem razvoju specifično individualna, to se pravi enkratna. Ako naj ustreza abstraktna norma svrham življenja, mora postati tako individualna, da se popolnoma prilagodi posameznemu primeru, nikakor pa ne smemo življenskega primera toliko časa pripravirati, da se končno krije z abstraktnim shematizmom norme. Bolj globoko pojmovanje bistva in nalog interpretacije nas dovede do spoznanja, da tolmačenje zakonov in uporabljanje prava na življenje ni samo v brezhibnem funkcijoniranju logičnega mehanizma, s katerim podredimo dejstvo pravni normi, da je marveč resnično ustvarjajoča umetnost, morda najtežja, na vsak način pa najbolj odgovorna umetnost, ker so njene postavke življenski odnošaji

¹⁰ Montesquieu, De l'esprit des lois, L. XI, c. VI.

¹¹ Mourlon, l. c. 59: »Dura lex, sed lex; un bon magistrat humilie sa raison devant celle de la loi, car il est institué pour juger selon elle et non pour la juger. Rien n'est au dessus de la loi, et c'est prévariquer qu'en eluder les dispositions sous pretexte que l'équité naturelle y résiste. En jurisprudence, il n'y a pas, il ne peut pas y avoir de raison plus raisonnable, d'équité plus équitable que la raison ou que l'équité de la loi.« Cit. po Bonnecase, l. c. 121.

človeške osebnosti, to je največje dobrine, ki jo more in mora človek ustvarjati. Pravni sklep predstavlja v nasprotju z abstraktnostjo norme vedno nekaj novega, živega, ki je neposredni izraz življenjskega razmerja. Abstraktna norma se pri praktični uporabi pokaže v vse drugačni luči; podoba je, kakor da prejema vso vrednost šele od ustvarjajoče sile interpretacije. V tem smislu bi interpretacijo abstraktnih norm utegnili prisposodobiti intuiciji kot spoznanju individualnosti na podlagi najtočnejšega poznanja vseh bistvenih elementov.

Interpretacija predpostavlja torej vedno sintezo našega duha. Ta sinteza utegne biti ali reproduktivna ali resnično ustvarjajoča. Pod reproduktivno sintezo razumemo ono, s pomočjo katere skušamo prodreti v celotni smisel zakona ali pravnega instituta. Ako hočemo razumeti pravno uredbo, moramo izslediti principe, ki vodijo zakonodajca in ki so vedno samo fragmentarično izraženi v posameznih členih zakona. Tudi ta reproduktivna sinteza ni zgolj mehanično ponavljanje tega, kar je zakonodajec že ustvaril, marveč subjektivno ustvarjajoči akt tolmača, za katerega v zakonu ni najti več nego oporno točko in surovo gradivo. To sintezo si moramo vedno znova in sproti ustvarjati in čeprav bo bolj ali manj slična sintezi zakonodajca, ne more biti govora o enakosti. Kakor se razvija in spreminja socialno življenje, tako se spreminja tudi smisel abstraktnih norm, ki se na ta način prilagodevajo vsakokratnim socialnim razmeram. V modernem nauku se je že večkrat pravilno poudarjalo, da se to spreminjanje vrši večinoma nezavestno in da v največji meri vpliva na razrešitev primerov, ki spadajo pod abstraktno normo. Često opazamo, kako se zakonski stavki, ki so se neposredno po kodifikaciji uporabljali v določenem smislu, zaradi take nezavestne spremembe ne uporabljajo več tako ali pa se uporabljajo za take primere, ki bi jih zvesta historična interpretacija morala brez dvoma izključiti. Ako je klasična šola videla glavno nalogo interpretacije v izsleditvi zakonodajčeve volje in v njeni kolikor moč natančni rekonstrukciji, je morala tudi ona kmalu preiti od njegove faktične, empirične volje k njegovi presumptivni volji, kakršna izhaja iz objektivnega besedila zakona. Besedilo zakona se takorekoč oddeli od kontingentnih razmer, v katerih je nastalo, se objektivira in govori samo zase. Ta prehod od zgodovinske volje zakonodajca k objektivni volji zakona je ne samo upravičen, marveč naravnost neizbežen. V normi določa zakonodajec vedno samo tipične znake, ki jih moramo v realnosti spoznati, da jo lahko podredimo za-

konu. Radi tega je do neke meje vseeno, ali ugotovimo primere, ki jih je zakonodajec res predvideval ali ne. Njegova volja gre pač za tem, da velja izdana norma pod pogoji, ki jih sama določa in domnevati moramo, da je zakonodajec povedal točno to, kar je nameraval. Avstrijska judikatura nam nudi zanimiv primer za tezo, da se ne sme precejevati historična volja zakonodajca. Sodna praksa je dolgo časa smatrala, da je samo mož obvezan k vzdrževanju žene, da pa v potrebi nima enake pravice napram ženi. To naziranje je ustrezalo brez dvoma volji zakonodajca. Zapisniki zakonodajnega sveta za redakcijo avstr. civil. kod. (seja 15. nov. 1802.)¹² razodevajo, da je češko apelacijsko sodišče predlagalo, naj se tudi ženi naloži dolžnost, skrbeti za moža, ki je brez svoje krivde prišel v revščino. Zeiler je pa odgovoril, da »die Pflicht des Weibes, den in Armuth geratenen Mann zu ernähren, hat in der Natur der Vereinigung keinen Grund«, ker se povsod smatra, da je samo mož dolžan, vzdrževati ženo, ne pa obratno. Istega mnenja je bil še Krainz, ki je smatral, da se taka obveznost žene ne da utemeljiti niti iz nedoločnega § 44 avstr. civil. zak. niti iz kakšne druge pozitivne določbe.¹³ Tudi sodstvo je stalo na tem stališču, dokler se ni najprej veda in potem tudi judikatura postavila baš na nasprotno stališče. V razsodbi od 19. febr. 1924.¹⁴ pravi vrhovno sodišče na Dunaju, da ustreza ta dolžnost žene »der Sitte und der Natur des ehelichen Verhältnisses als der innigsten Lebensgemeinschaft«. To naziranje je brez dvoma pravilno, a prav tako ni dvoma, da ne ustreza zakonodajčevi volji iz leta 1811. Biti si moramo torej na jasnem, da pomeni prehod od zakonodajčeve zgodovinske volje k takozvani objektivni volji zakona še večji subjektivizem, kajti ako oddelimo abstraktne tekste od zgodovinskega razvoja in od kontigentnih razmer, v katerih so nastali, jih s tem še bolj izpostavljamo eventualni tolmačevi samovolji s to otežkujočo okolnostjo, da se subjektivno tolmačevo mnenje podtakne pretvezni objektivnosti zakona. Vedno gre za subjektivno sintezo tolmača, ki skuša doumeti zgodovinski ali pretvezni objektivni smisel norme. Radi tega ne morejo teksti sami zase biti začetek in konec pravoznanstva.¹⁵ Judikatura in

¹² Ofner, Beratungsprotokolle, 74.

¹³ Krainz, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts, 1907, II, 477.

¹⁴ Ob I 117/24, SZ. VI/63, Spruch Rep. Nr. 16.

¹⁵ Ballot-Beaupré ob stoletnici Code Napoléon: »Le juge ne doit pas s'attacher à rechercher obstinément quelle a été, il y a cent

izvensodna praksa izpreminjata dnevno abstraktno shemo norme. Pravo ni samo to, kar stoji v brezkrvnih okvirih zakona; da normo spoznamo, moramo marveč vedeti, kako se udejestvuje.

Reproduktivna sinteza, s katero skušamo doumeti smisel zakona, preide tako v resnično ustvarjajočo sintezo, ki uveljavlja nove vrednote v socialnem življenju. Ako je reproduktivna sinteza predvsem subjektivno ustvarjanje, ki mora v rezultatu biti kolikor moč slična temu, kar je bilo že enkrat ustvarjeno, si moramo biti na jasnem, da je s tem podana samo prva faza interpretacije, ki pripravlja pot oni drugi, resnično tvorni nalogi našega duha in ki pomeni nekaj novega, originalnega v udejestvovanju vrednot. Seveda je tudi v tem ustvarjanju naš duh omejen. Organizacija socialnega življenja nam nalaga raznovrstne omejitve, ki so tako rekoč zgolj tehnične narave in pri katerih ne moremo vselej upoštevati individualnosti, ako nočemo žrtvovati pravne sigurnosti, ki je tudi bistveni smoter pravne uredbe. Ali je kdo vozil po pravi strani, ali je pretekel rok, ali je formalna lista pravilno izpolnjena, so vprašanja, ki izražajo le zunanjo, formalno stran pravnega mehanizma. Ta zgolj redotvorna funkcija pa ustvarja šele pogoje za pravilno uporabo abstraktnih norm in za presojo konkretnih odnošajev v vsej njihovi kompliciranosti in svojevrstnosti.

Razen v najbolj enostavnih primerih pravne tehnike nam torej abstraktna norma sama ne bo mogla dati konkretne rešitve brez ustvajajoče sile interpretacije. Iluzija je, da je pravo, ustvarjeno z interpretacijo, bilo vedno že vsebovano v abstraktnem pravilu in da gre samo za to, da to latentno pravo izvlečemo z raznimi logičnimi operacijami in zvijačami. S tem izgubi pravo vprav tisti značaj predvidevnosti, ki je bistven za abstraktno normo. Kar je treba šele ustvariti, se ne da nikoli povsem natančno že naprej predvideti. Najmanjše različnosti dovedejo v pravu do diametralno nasprotnih

ans, la pensée des auteurs du code en rédigeant tel ou tel article. Il doit se demander ce qu'elle serait si le même article était aujourd'hui rédigé par eux. Il doit se dire qu'en présence de tous les changements qui, depuis un siècle, se sont opérés dans les idées, dans les moeurs, dans les institutions, dans l'état économique et social de la France, la justice et la raison commandent d'adapter libéralement, humainement, le texte aux réalités et aux exigences de la vie moderne. Cit. po De Page I. c. II, 17.

zaključkov. Ta nepreračunljivost v izidu pravnih sporov je nov dokaz za našo trditev, da je normalni potek socialnega življenja le v majhni meri odvisen od pravne uredbe. V dejanjih se zanašamo na to, da bodo imele norme one učinke, ki jih pričakujemo. To naše pričakovanje se tudi v velikanski večini primerov uresniči. A v onih izjemnih primerih, ko pride do spora in kjer ne gre za čisto navadno določno neizpolnjevanje obveznosti, odpovedo abstraktne norme popolnoma. Tu bi lahko predvidevnost pravnih pravil obdržali samo, ako bi abstraktnosti norme na ljubo žrtvovali realne interese socialnega življenja. Življenja pa ne smemo žrtvovati pojmom: pravne norme morajo služiti sožitju, ne pa vezati življenja na mrtve sence. In v resnici se tudi življenje ne da nikoli vkleniti v abstraktna shemata, ker je nemogoče zatreti ustvarjajočega duha. Kjer pride v pravnem življenju do spora, naj ne gre predvsem za to, da bi se uresničila abstraktna norma, temveč da bi se našla objektivno pravilna rešitev. Vsako ustvarjanje je subjektivno, ker ne moremo nikoli iz našega jaza. Glavno vprašanje jurisprudence je pa v tem, kako more imeti ta subjektivnost objektivno veljavo, kako more individualni pravec aspirirati na objektivno pravilnost. V iskanju po objektivni pravilnosti nam more zakon nuditi samo oporno točko, navodilo in izhodišče, ne pa že pravilne rešitve kot take. Ako si odkrito priznamo, da je vsaka interpretacija subjektivno ustvarjanje prava in da nam čez to subjektivnost ne pomaga niti besedilo zakona niti resnična ali pretvezna volja zakonodajca, bomo morda tudi našli pot, da pridemo od subjektivnega tolmačevega akta k njegovi objektivni veljavnosti.

§ 5.

Kot abstrakcije iz realnosti (§§ 1 in 2), ki postanejo uporabljive za socialne odnošaje šele s pomočjo ustvarjalne sile našega duha (§ 4), so pravne norme nujno nepopolne. Vseeno je, ali gre za norme pisanega ali običajnega prava, ker ne leži vzrok nepopolnosti v fenomenu kodifikacije, ampak v omejenosti sredstev, s katerimi razpolaga naš duh za obvladanje socialne realnosti. Kakor smo videli, so ta sredstva abstraktne norme, ki morajo prenehati biti abstraktne in postati individualna pravila za ravnanje, ako naj se udelejujejo. Pomanjkljivost abstraktnih norm se kaže v dvojnem smislu: a) tudi če so okviri ali shemata prava še tako natančno določeni in opredeljeni, se ne morejo nikoli prilagoditi individualnemu, v svojih specifičnih svoj-

stvih enkratnemu in nepredvidljivemu primeru; b) v vseh normah danega pravnega reda ni nikoli vsebovana vsa pravna realnost.

Ker je pa pravo namenjeno življenju in mora odgovarjati na vprašanja, ki mu jih stavi življenje, mora vzlic svoji nepopolnosti *f i n g i r a t i*, da se da z njegovo pomočjo rešiti vsak spor. Problem popolnosti pravnega reda je povzročal toliko težav in ostroumnih diskusij samo radi tega, ker se ni zadostno upošteval smoter, kateremu mora pravo služiti. Kot kompleks norm je vsak pravni red popoln, kakor je vsaka stvar, gledana po sebi, popolna. Pomanjkljivosti se vidijo šele pri primerjanju tega, kar je, s tem, kar bi moralo biti. Kdor le malo pozna socialno življenje, ve, da so razmerja, ki absolutno zahtevajo rešitev po sodniku ali oblasti. Proti logični poziciji, da pravni red doslej ni normiral kakšnega odnošaja in da zaradi tega ne spada v pravno sfero, se z *l o g i č n e g a* stališča ne da ničesar prigovarjati. Naravnost neverjetno pa je, da so tako mnenje zastopali pravniki, ki bi morali biti najbolj v zvezi z realnimi potrebami življenja in ki bi se morali vendar zavedati, da je pravni red sredstvo in življenje smoter, ne pa obratno. In vendar se je že od nekdanj ponavljala teza o formalni zaključenosti pravnega reda, kakor da bi bilo pravo nadnaravno bitje, kateremu je treba žrtvovati tudi najnujnejše potrebe življenja. »Če ima sodnik opravka z dvoumnimi ali protislovnimi zakoni, ali če mu smisel zakona ni jasen, ima enake razloge za to, da se vzdrži, kakor za to, da sodi. Utegnil bo smatrati, da teh zakonov ni, in bo tožbo odbil (rejeter la demande)«, je oznanjeval že Blondeau.¹⁶ Bergbohm je mnenja, da ne ureja noben pravni red vseh človeških razmerij. S tem, da ostane mnogo odnošajev izven pravne ureditve, je tudi odločena neuporabnost pravnih norm na te odnošaje.¹⁷ »Indem wir uns dies vergegenwärtigen, ziehen wir in Gedanken innerhalb der an sich juristisch regelbaren Thatsachenwelt nach Massgabe des betreffenden positiven Rechts eine geschlossene Demarkationslinie: diejenigen äusseren Verhältnisse und Handlungen, welche sie einschliesst, sind Stoffe eben dieses Rechts, alle anderen, wie stark sie auch nach rechtlicher Normierung verlangen sollten, fallen in den rechtsleeren Raum. Hier herrscht die Willkür, das reine Belieben im juristischen Sinne.«¹⁸ Brinz trdi, da v pravu sploh ni praznin,

¹⁶ *Bonnecase*, I. c. 120.

¹⁷ *Jurisprudenz und Rechtsphilosophie*, 1892, 372 in nasl.

¹⁸ *L. c.* 375—376.

ki bi jih morala analogija izpolniti. Pravo ima nekakšen horror vacui in praznine so samo na strani onega, ki išče pravice, ne pa v pravnem redu.¹⁹

S temi sterilnimi in življenju povsem tujimi teorijami ne smemo zamenjati Zittelmannovega nauka o zaključni normi pravnega reda. Zittelmann²⁰ izhaja iz teze, da stoji na koncu vsakega našega pravnega razmotrivanja sodba, po kateri nastopijo pravne posledice samo, če so po pravu ukazane. Ako vzamemo celoto kakšnega pravnega reda, stoji na njeni periferiji taka logična zaključena norma, negativni splošni princip, ki izključuje vse druge nenormirane primere iz pravnega reda. S tem še ni rečeno, da mora sodnik zahtevek zavriniti, ako ne najde v pozitivnem pravu primerne norme. S tem pa, da ga odloči, ne izpolni praznine v pravu, marveč samo spremeni negativno zaključno normo v pozitivno, to se pravi, da ustvari za novi primer novo pozitivno pravno normo.

Proti takemu mejnemu pojmu, ki samo formalno zaključni teoretično zgradbo pozitivnega prava, se z logičnega stališča ne da oporekati. Kakor je ta teorija zanimiva in kakor ne dela nasilja realnosti prava, se nam vendar zdi s praktičnega stališča brezpomembna. Problem popolnosti prava ni v tem, da teoretično zaključimo našo pravno konstrukcijo, marveč v tem, da najdemo pravilno rešitev za primere, ki niso z zakonom urejeni. To vprašanje po pravcu, v katerem skušamo izpopolniti pravo, je predvsem praktičnega pomena. Radi tega je bolj umestno, posvetiti pozornost načinu, kako skuša zakonodajec izpopolniti pravne praznine, kot pa goli teoretski zaključenosti pravnega reda. Čeprav se bo naše raziskovanje držalo avstrijskega civilnega kodeksa, ima vendar pomen za vsako zakonodajo vobče, ker so temelji pravne realnosti povsod enaki. Seveda si lahko mislimo zakonik, ki bi predpisal zavrnitev zahtevka v primeru, ki ga zakon ne normira. Tak zakon bi pa kratkoročno ne ustrežal svojemu namenu, ker bi se interesi življenjskih odnošajev žrtvovali golemu formalizmu. V teku naše

¹⁹ Lehrbuch der Pandekten, § 32. Cit. po Bergbohm I. c. 374 za problem praznin v pravu med drugimi Kantorowicz, Aus der Vorgeschichte der Freirechtslehre, 1925; v drugi izdaji Genyjevega cit. dela Méthode itd. iz leta 1919 je celo četrto poglavje dodanega epiloga posvečeno svobodnopravnemu gibanju v avstrijskih in nemških deželah.

²⁰ Lücken im Recht (Rede gehalten bei Antritt des Rektorats: Bonn 18. Oktober 1902). Leipzig 1903. Prim. Betti, Metodica e didattica del diritto secondo Ernst Zittelmann v Rivista Internazionale di Filosofia del Diritto, 1925, 49 in nasl.

analize se bo tudi izkazalo, da so kodifikatorji ob začetku preteklega stoletja zelo živo čutili potrebe pravnega življenja in da niso oni zakrivili kasnejše zmotne interpretacije in teorije o vsevednosti in vsemogočnosti zakonodajca. Hkratu bomo spoznali, da je glavni redaktor avstrijskega civilnega zakonika, Zeiler, združeval temeljito poznanje prakse s tako visokim pojmovanjem filozofskih temeljev prava, da velja v polnem obsegu še danes in da ga mora sprejeti vsak zakonodajec, ki hoče pravično urediti socialne odnošaje.

§ 6.

Avstrijski civilni zakonik²¹ vsebuje točno določen vrstni red glede uporabe pravnih norm: konkretni primer je treba rešiti najprej po pozitivnih normah zakonika; ako to ne gre, je treba uporabiti analogijo; če ostane primer vzlic temu še vedno dvomljiv, to se pravi, da ga ni moči niti direktno niti s pomočjo analogne interpretacije podrediti pozitivni normi, ga je treba odločiti po naravnih pravnih načelih.

²¹ Člen 3. uvodnih določb k ital. civil. kod. govori o splošnih načelih prava: »Qualora una controversia non si possa decidere con una precisa disposizione di legge, si avrà riguardo alle disposizioni che regolano casi simili o materie analoghe: ove il caso rimanga tuttavia dubbio, si deciderà secondo i principii generali di diritto.« V debati k besedilu tega člena je minister pečata izjavil, da so principi naravnega prava one maksime zdrave nravnosti, ki so splošno priznane; zakonodajna komisija je izjavila, da tvorijo etični principi bistvo naravnega prava. Prim. Del Vecchio, Sui principii generali del diritto, 1921. Prim. tudi čl. 4 Code civil. Prvotni načrt nemškega civilnega zakonika je v čl. I vseboval slično določbo, po kateri je treba ob pomanjkanju pozitivne norme uporabljati določbe glede sličnih primerov in ob pomanjkanju teh temeljne principe, ki izvirajo iz duha celega pravnega reda. Pri končni redakciji se je ta člen črtal, ker je komisija bila mnenja, da ima izključno znanost opredeliti in določiti metode interpretacije. V resnici se tudi faktična omejenost zakonodajca in nevzdržnost tradicionalne dogme o njegovi vsemogočnosti ne pokaže nikjer tako jasno kakor v predpisovanju metod, ki naj se uporabijo pri interpretaciji pravnih norm. Dokler ostane zakonodajec v mejah, ki so predpisane razumu po vedi in po faktičnih razmerah, ne morejo taka interpretativna povelja ne škoditi ne koristiti. Mi jih ne uporabljamo radi sankcije zagona, ne radi tega, ker zakonodajec to hoče, ampak radi tega, ker ustrezajo postulatam, pod katerimi je mogoča pravilna uporaba norm na socialne odnošaje. Radi tega ne more biti nobene razlike v metodi interpretacije vzlic različnosti sistemov kodifikacije, bodisi da imajo predpise glede interpretacije bodisi da jih nimajo.

V vsej dosedanji literaturi zaman iščemo pojasnila tega, kaj so naravna načela. Od Ungerja nadalje se v avstrijski literaturi ponavlja trditev, da so ta načela istovetna z naravnim pravom, z *naturalis ratio* in da torej za praktično uporabo sploh ne pridejo v poštev.²² Temeljiti komentar Pfaffa in Hoffmanna se glede naravnih pravnih načel izraža zelo previdno in pravi²³: »Was aber eine Generation überhaupt oder innerhalb eines Berufskreises sozusagen mit der Luft einatmet, das erscheint ihr »natürlich«, so unnatürlich es späteren Generationen erscheinen mag.« V istem protislovju pozitivizma, ki predpostavlja, da je pravo vedno že ustvarjeno in da ga je treba samo poiskati, ostane tudi Dniestrzanski,²⁴ po katerem nam je iskati naravna načela prava v raznih socialnih skupinah. Wellspacher končno trdi²⁵: »Es ist ein durchaus zutreffender Gedanke, dass über allem positiven Rechte ein höheres Recht steht, ein Recht, aus dem der Gesetzgeber seine Weisheit nimmt und das den Massstab bildet für die Kritik bestehender Gesetze. Ob man dieses Recht Naturrecht oder natürliche Rechtsgrundsätze oder richtiges Recht nennt, ist gleichgültig und ebenso gleichgültig, dass sich die Redaktoren ihr richtiges Recht als ein für alle Zeiten feststehendes gedacht haben.« Dokazov za to svojo trditev pa Wellspacher ni doprinesel. Tudi

²² System des ö. a. Privatrechts, 1876, 67: »Der Bestimmung des österreichischen Gesetzes zufolge soll, wenn weder die Gesetzes noch die Rechtsanalogie ausreicht, zum Naturrecht die Zuflucht genommen werden.« Svoje naziranje o prazninah v pravu je Unger pozneje izpremenil. Njegov spis »Zur Revision des ABGB v Grünhuts Ztschr., XXXI, 397 kaže o tako globokem pojmovanju prava in resničnih potreb socialnega življenja, kakor ga more dati samo temeljito znanje, združeno z ostrim darom opazovanja dejstev. Prim. l. c. 399: »Sollte nun wirklich nur dasjenige Recht sein, was in den 1502 Paragraphen des ABGB enthalten ist? Sollte wirklich das Grundgesetz gelten: quod non est in codice, non est in mundo? Man käme damit in einer grossen Anzahl von Fällen dem praktischen Resultat nach zu einer denegatio iustitiae.

²³ Kommentar zum österreichischen ABGB, 1877, I, 198.

²⁴ Dniestrzanský, Die natürlichen Rechtsgrundsätze, v Festschrift zur Jahrhundertfeier des ABGB., 1911, II, 16: »Die natürlichen Rechtsgrundsätze sind Grundsätze, die der Natur des Rechts entsprechen. Sie sind erstens in den verschiedenen sozialen Verbänden zu suchen. Sie sind aber auch, unabhängig von ihnen, in den verschiedenen sozialen Interessengruppen und Interessengemeinschaften, die im Verkehrsleben vorkommen, vorhanden.«

²⁵ Wellspacher, Das Naturrecht und das ABGB. v cit. zborniku, I, 186.

Pisko ostane v najnovejšem komentarju k avstrijskemu civilnemu kodeksu²⁶ zvest tradiciji avstrijskega nauka in pravi: »Die Verfasser des ABGB haben unter den natürlichen Rechtsgrundsätzen das Naturrecht, den Vernunftkodeks verstanden.« Še bolj konfuzno je v tem pogledu maloštevilno avstrijsko sodstvo, ki se je mimogrede bavilo z naravnimi načeli prava.²⁷

Spričo tega nerazveseljivega stanja nauka in sodstva je treba po našem mnenju posvetiti največjo pozornost pripravljanim delom za kodifikacijo avstr. civ. zakona, da se ugotovi, kaj so prav za prav njegovi avtorji, zlasti Zeiler, mislili z naravnimi načeli prava. Rezultat te historične analize bomo potem primerjali z naukom moderne vede in tako končno prišli do rezultata, ki po našem mnenju razjasnjuje bistvo naravnih pravnih načel.

§ 7.

Prvo, kar nas pri študiju Zeilerjevih del zbode v oči, je to, da rabi povsod besede »naravna pravna načela« in »občna pravna načela« mešano. Vendar pa se izraz »občna načela prava« mnogo češče ponavlja kakor izraz »naravna pravna načela«. V seji od 4. januarja 1802 se je komisija odločila za »naravna pravna načela« takorekoč samo iz stilištičnih razlogov.²⁸ Vsaj ta okolnost bi bila morala napotiti zastopnike historične šole k temeljitemu raziskavanju bistva teh načel, namestu k pavšalnemu obsojanju, češ, da se isto vetijo z naravnim pravom, kakor da bi beseda naravno pravo že sama po sebi pomenila obsodbo.

V svojem referatu na seji zakonodajne komisije 21. decembra 1801 pravi Zeiler, da morajo zakoniki biti popolni, ker mora pravičnost obsegati vso človeško dejavnost. Ne sme biti primera, ki bi se ne dal rešiti na podlagi zakonika. Ta naloga se mora vsakemu zakonodajcu izjaloviti, ako hoče vključiti vse mogoče primere v zakonsko besedilo, ako veže sodnika na doslovno interpretacijo in mu prepoveduje

²⁶ Kl a n g, Kommentar zum ABGB., § 7, str. 146.

²⁷ N. pr. Slg 573; Gl. U. n. F. 50; 1483; 4145; sodba od 2. marca 1915 (Gl. U. n. F. št. 7335) pa razume pod naravnimi načeli prava »nicht ein nicht bestehendes Naturrecht, sondern das zu einer bestimmten Zeit herrschende, von den logischen Denkgesetzen getragene Rechtsbewusstsein des Volkes.« Za ostalo sodstvo prim. Dniestrzansky, I. c.

²⁸ Zeiler, Das natürliche Privatrecht, 1819, §§ 1 — 25; Commenthar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch, 1821, I, Vorkenntnisse.

²⁹ Ofner, I. c. 24.

soditi po duhu zakona in po občnih načelih prava, skratka ako ga hoče spremeniti v pravosodno mašino. Če pa izhaja zakonodajec iz občnih pravnih načel, če ustanovi jasne in občne pojme posameznih pravnih poslov in izvaja iz njih občna pravila za presojo posameznih pravic in dolžnosti, če postavi sodnike, ki znajo misliti, in jim dovoli, povračati se k istemu praviru, iz katerega je pri sestavi zakona sam izšel, se sme nadejati, da ne bo več pritožb o nepopolnosti zakonov.³⁰ Pravtako razlaga v svojem komentarju,³¹ da je spričo neskončne raznovrstnosti pravnih primerov popolnost zakonodaje mogoča samo radi tega, ker temelji pravo na nespremenljivih pravilih, ki se dajo deducirati iz višjih, občnih in za vse mogoče primere veljavnih načel: »Die moralische Natur wird, so wie die physische, sehr sparsam durch wenige Gesetze regiert, auf die sich alle einzelnen Erscheinungen und Fälle zurück führen lassen. Wie die ersten von der theoretischen, so werden uns die letzteren von der praktischen Vernunft (als dem Vermögen der Einheit)³² gegeben. Die Vollständigkeit eines Gesetzbuches kann also zwar nie durch eine, auch noch so ausgedehnte, ängstliche Kasuistik^{32a}, worin man jeden einzelnen Fall buchstäblich entschieden finden soll, wohl aber durch Forschung nach dem Allgemeinen in dem Einzelnen³³ und durch Vereinfachung der Rechtsvorschriften, deren Anwendung der verständigen Beurteilung der Richter zu überlassen ist, erreicht werden. Nur darf die Vereinfachung nicht so weit gehen, dass ein trockenes, abstraktes Rechtssystem, welches dem Bürger unverständlich und unbrauchbar, für die Richter aber ein weites Feld der eigenmächtigsten Beurtei-

³⁰ Ofner, l. c. 6.

³¹ Vorkenntnisse, § XIX.

³² Prim. Stammer, Die Lehre von dem Richtigen Rechte, 1902, 102: »Ganz anders steht es, wenn man Vernunft ausschliesslich bei der Bearbeitung empirisch bedingten Stoffes als das Vermögen regulativer Prinzipien für diese Bearbeitung nimmt. In dieser Richtung macht eine eigene Betätigung der Vernunftbegriffe mit dem Ansprüche objektiver Richtigkeit der Ergebnisse nicht die geringste Schwierigkeit.«

^{32a} Se nanaša predvsem na Allgemeines Landrecht, iz katerega slovi § 158: »Was von Planken verordnet ist, gilt in der Regel auch von Stacketen.«

³³ Prim. Kant, Kritik der reinen Vernunft, ed Cassirer, 248: »Ich würde daher Erkenntnis aus Prinzipien diejenige nennen, da ich das Besondere im Allgemeinen durch Begriffe erkenne.«

lung sein würde, die Stelle eines bürgerlichen Gesetzbuches vertreten sollte.³⁴

Zlasti iz citiranega odstavka sledi povsem jasno, da razume Zeiler pod naravnimi ali občnimi načeli prava ona, ki jih dobimo z poenostavljanjem normativnega materiala. Za to moramo poiskati v določeni skupini norm one znake, ki jih združujejo in tako pridemo do zakonov, ki jih imenujemo principe ali načela danega normativnega kompleksa. Gre torej za običajno metodo abstrahiranja, ki jo je pravo že od nekdaj uporabljalo, kakor smo poskusili dokazati v §§ 1 in 2 te razprave, ko smo govorili o tvorbi abstraktnih norm in pojmov pravoslovja in ki koncem koncev vodi do čisto praznih, generičnih pojmov.³⁵ Zeiler poudarja povsem pravilno, da bi bili taki pojmi ne samo nerazumljivi, ampak da bi tudi nudili najboljšo priliko samovoljni interpretaciji.

Spričo Zeilerjevega nauka, ki je dovolj jase in ki se sklada s tradicionalno metodologijo prava, je povsem nerazumljivo, zakaj hoče Unger nadomestiti naravna pravna načela z analogijo. Razen nesrečnega imena »analogija«, katere uporabnost je zelo omejena in ki zelo slabo karakterizira ustvarjanje novih norm, ni Unger povedal ničesar novega, kar ni že mnogo prej izrekel Zeiler z vse večjo jasnostjo in idejno silo. Stavki kakor: »Rechtssatz ist die einzelne geltende Rechtsregel, Rechtsprinzip der leitende Gedanken, der Fundamentalsatz, welcher der Bildung des einzelnen Rechtssatzes oder einem ganzen Rechtsinstitut zu Grunde liegt,«³⁶ ali pa »unter Grund des Gesetzes versteht man endlich die schon vorhandene höhere Rechtsregel, das Rechtsprinzip, dessen conse-

³⁴ Prim. *ibid.* § 7, str. 63, točka 2.: »Indessen stehen doch alle Civilgesetze, weil sie im Grunde natürliche, von der Vernunft (dem Vermögen der Einheit) gegebene Gesetze sind, in einem näheren oder entfernteren Zusammenhange, sie sind mehr oder minder unter einander verwandt; viele lassen sich auf diesen, andere auf jenen allgemeinen Grundsatz, und alle zuletzt auf das oberste Rechtsgesetz zurückführen. Darum müssen wir, wenn wir einen Rechtsfall an dem Orte, wo wir die Entscheidung vermüthen, nicht entschieden finden, uns bei anderen damit verwandten Gesetzen Rats holen; wir müssen den Gründen dieser verwandten Gesetze nachspüren, und auf solche Art das gemeinschaftliche Band, die gemeinschaftlichen Merkmale und den gemeinschaftlichen Grundsatz als Quelle der Entscheidung aufzusuchen besorgt sein... So klärt z. B. die Lehre vom Pfandrechte die Lehre vom Pfandvertrage, die Lehre von Testamenten jene von Codizillen.«

³⁵ Prim. opombo 2.

³⁶ L. c. opomba 2.

quente Durchführung den analogischen anzuwendenden Rechtssatz erzeugt hat,³⁷ ali »die Rechtsanalogie besteht in der Bildung einer Entscheidungsnorm aus den Prinzipien des gesamten positiven Rechts«,³⁸ se najdejo v drugi obliki že vsi pri Zeilerju. Razlika je samo v tem, da išče Zeiler za svoja načela nekakšno najvišjo oporno točko v umnosti človeške narave, in skuša na ta način najti za vso pravno dejavnost enoten, filozofski temelj, ki Ungerju kot pozitivistu popolnoma manjka.

(Konec prihodnjič.)

III. kongres češkoslovaških pravnikov v Bratislavi od 12. do 14. oktobra 1930.

Pravniška jednota v Bratislavi je naravnost vzorno pripravila III. kongres ter privabila nanj okrog 3000 pravnikov iz vse republike ter nad 100 gostov iz tujine, posebno iz držav Male Antante, dalje iz Poljske, Francije, Svice in celo iz daljne Japonske. Kongres so pozdravili povabljeni iz vse Evrope in celo iz Egipta.

Prav poseben sijaj in privlačnost kongresa sta bila podana posebni udeležbi protektorja kongresa in prezidenta republike T. G. Masaryka, pravosodnega ministra kot zastopnika vlade, trgovinskega ministra, ministra za notranje zadeve, državnega kanclerja in drugih visokih dostojanstvenikov.

V nagovoru je kongresni predsednik dr. Vladimír Fajnor (predsednik vrhovnega sodišča v Bratislavi) pravilno konstatiral, da polaga vodstvo države največjo važnost na pravni red in točno poslovanje pravnikov ter na razvoj pravnega reda. Ta naj bo demokratičen, modern in v skladu z mednarodnim pravnim razvojem. Unifikacija prava v državi je nujni temelj enotne države, pa ni še dovršena. Vsak državljan naj ima kolikor mogoče enoten pravni občutek, h kateremu naj bo že vzgojen v dobi učenja in razvoja. Prezident Masaryk je v svojem odgovoru poudarjal, da bo z vso pazljivostjo sledil razpravam kongresa, ker si je popolnoma svest velikega pomena pravnikov, ki se zavedajo svoje težke odgovornosti v izvrševanju lastnega poklica. Veseli ga, da so si vzeli kot cilj razvoja pravnega reda demokracijo. Vsak praktični pravnik je do gotove mere poleg drugih zakonodajnih faktorjev tudi sam zakonodajec. Zato je njegova odgovornost tem večja. Izreka željo, da bi se pravniki v teoriji in praksi še intenzivneje ukvarjali s pojmom države in nje organizacijo, z nje učinkovanjem in razvojem, da se pojem o državi in demokraciji poglobi in državljani kot taki tudi vzgoje.

Pravosodni minister dr. Meissner je v svojem nagovoru poudarjal, da so imeli po ustanovitvi češkoslovaške republike rešiti pravniki največjo in najodgovornejšo nalogo ter da so pri tem dosegli popoln

³⁷ L. c. 62.

³⁸ L. c. 65.

uspeh. Pravniki morajo samostojno misliti in v danih razmerah uporabljati zakonite predpise, stremeti pa morajo tudi za takimi predpisi, ki pomorejo h konsolidaciji države, ne pa k ogražanju in razkroju ter k anarhiji. Mlada država ne more hazardirati, temveč potrebuje miren razvoj ter zaščito proti pretresljajem v notranjosti. Naloga češkoslovaških pravnikov je, da skrbne za pravni red v državi in da vzgajajo naraščaj, ki bo spoštoval zakone, jih pravilno zasnoval in tudi pravilno izvajal.

V pozdravnih govorih raznih zastopnikov, oblastev in pravniških združenj, — za Jugoslovene je govoril profesor beograjskega vseučilišča in predsednik za IV. pravniški kongres dr. Dragoljub Arandjelović — so se poleg običajnih dobrih želj poudarjale tudi uvaževanja vredne misli n. pr. da je pravo treba poenostaviti, da ne nastane vsled nepreglednosti množice predpisov kaos in zmeda, v kateri se ne znajdejo strokovnjaki, kaj šele navadni državljani, ki so jim predpisi namenjeni, da mora sloneti pravni red na pravičnosti in da je treba velike potrpežljivosti in obzirnosti, da se bo pravno mišljenje posameznih delov državljanov, ki so se razvijali cela stoletja v različnih prilikah, spravilo v sklad s celoto.

Po slavnostni otvoritveni seji v Narodnem gledališču se je glavno delo vršilo v šestih odsekih, toda na žalost istočasno, tako da je bilo nemogoče sodelovati v več ko eni sekciji. Vrhtega je bilo v vsakem odseku obravnavanih po več vprašanj v tako kratko odmerjenem času, da bi gotovo trpela temeljitost razprav, če bi ne bili referati že pred kongresom pravočasno doposlani vsem udeležencem kongresa na proučevanje in v izjavo. Z ozirom na to se poročila niso več čitala in so poročevalci imeli zbrane pismene pripombe udeležencev, ki jih je bilo pred kongresom odposlati, tako da so mogli že nanje reagirati in se je debata s tem zelo okrajšala. Na ta način je bilo omogočeno, da so se tudi zunanji gosti udeleževali dela v odsekih, za kar jim je bila izrečena na zaključnem zborovanju posebna zahvala.

Poročati je samo še o posameznih vprašanjih, o katerih se je v odborih razpravljalo in o sprejetih resolucijah posameznih pododborov, ki so bile potem skoro soglasno sprejete na zaključnem slavnostnem zborovanju.

V prvem odboru za državljansko pravo se je razpravljalo o medpokrajinskem pravu v notranjosti republike, dokler se popolnoma ne izenači državljansko pravo. Sprejela se je resolucija, da se ne priporoča ureditev te zadeve s posebnim zakonom, temveč prepušča judikaturi, da jih še dalje rešuje kakor doslej. Isti odsek je v razpravi, kako je preprečiti škodljivo drobljenje kmečkih posestev, sklenil prositi, da naj se najprej čim hitreje izvede poprava katastrskih in zemljiško-knjižnih razmer na Slovaškem in v Podkarpatski Rusiji, da naj se zlasti pospešita komasacija in melioracija, kjer še nista bili izvedeni, in da naj se nadaljuje s konsolidacijo razmer z izgraditvijo kmetijskega kredita in zavarovanja.

Glede zavarovanja stavbinskih kreditov je bil odsek mnenja, da se ne priporoča poseben zakon glede na zboljšanje stanovanjskih razmer.

Drugi odbor za zasebno pravo je razpravljal o reformi veljavnega akcijskega prava in sklenil, da naj se obdrži koncesijski

sistem. Glede prospekta se priporoča prevzem predpisov na Slovaškem veljavnega ogrskega trgovinskega zakona tako pri simultanem, kakor tudi sukcesivnem ustanavljanju in glede odgovornosti ustanoviteljev. Prepovedi emisije pod pari in novih emisij, preden so popolnoma plačane starejše, naj se obdržijo. Zagotoviti je vplačilo osnovne glavnice s tem, da se poostrijo sankcije zoper ustanovitelje. Lastnikom akcij starejših emisij naj bo izrečno priznana pravica do akcij nove emisije, ta pravica se sme omejiti le s kvalificirano večino občnega zbora. Glede organizacije naj se predpiše, da morajo biti člani uprave samo fizične svojepravne osebe, da naj bo izključitveni razlog bračna zveza, sorodstvo in svaštvo za nadzorni odbor, da mora imeti večina članov uprave svoje bivališče v tuzemstvu, dočim naj vlada odloči, ali naj se zahteva tudi državljanstvo, ali ne. Člani uprave morejo biti samo lastniki akcij v tako visokem številu, da bi se ta predpis ne mogel obiti. Člani uprave se morajo posvetiti poslovanju družbe s skrbnostjo dobrega trgovca. Za odškodninski zahtevek naj bo ustanovljena solidarnost, oprostilni razlogi naj bodo samo nezakriviljena nevednost o škodljivosti in pa izrečno zavarovanje člana proti škodljivemu sklepu. Aktivna legitimacija za uveljavljanje odškodninskega zahtevka naj pripade družbi, zastopani po nadzorstvenem svetu. Za člane uprave naj bo prepovedano konkurenčno udejstvovanje in za njihove posle z družbo predpisano odobrenje nadzornega odbora. Nadzorni odbor naj bo obligatoren, pri čemer smejo $\frac{1}{4}$ mest zasesti neakcionarji. Nadzorni odbor se more oprostiti odgovornosti za pravilnost računov le, če pregled računov prepusti strokovnjakom. Če nima v svoji sredi računskih strokovnjakov, naj bo njegova dolžnost, naprositi za pregled računov strokovnjake. Prepove naj se, izdajati akcije z večjo pravico do glasov. Dosedanji predpisi glede zaščite manjšine so nezadostni in jih je spopolniti po vzoru nemškega trgovinskega zakona in zakona o osnovanju akcijskih družb iz leta 1930. Treba je večje publicitete za delo v akcijskih družbah, zlasti za bilansiranje. Treba je povečati pravico akcionarja na informacijo, ki naj pa ne bo individualna in ki naj se vrši samo na obnem zboru. Dosedanji predpisi glede finančnega prava so nedostatni. Potrebni so specialni predpisi, kako sestavljati bilance, pri čemer se pa ne priporoča, da bi se zakonito pripuščale tihe rezerve.

Drugo vprašanje se je tikalo zaščite avtorjev na področju radiodifuzije z ozirom na člen 11. bis rimske konference iz leta 1928., ki je dopolnila člen 11. bernske konvencije. Sklenjeno je, da je prilagoditi češkoslovaški zakon rimskemu zaključku in razširiti zaščito avtorjev tudi za radiodifuzijo, pri čemer je omogočiti društvom za difuzijo, ki stoje pod državnim nadzorstvom, njihov obstoj, na drugi strani pa zaščititi materialne in idealne interese avtorjev.

Kar se tiče dopustnosti prenosa zahtevka na odškodnino še pred nastopom škode, se priporoča, da naj se tak odstop pri reformi civilnega prava ne dopusti, izvzemši v korist oseb, ki imajo stvarno pravico na zavarovani stvari, odnosno direkten interes na ohranitvi stvari. Pri tem pa je treba omogočiti, da bo zavarovalec zavarovano stvar znova lahko zgradil ali uredil. Zavarovanje tujih stvari naj se smatra kot zavarovanje na tuj račun, v kolikor ni razvidno, da gre za zavarovanje lastnega interesa.

Tretji odsek se je bavil z vprašanji civilnega postopnika. Prvo vprašanje glede dopustnosti novot v prizivnem postopku je bilo predmet silno živahnih debat. Pravniki iz Slovaškega in Podkarpatske Rusije so bili enotno za pripustitev novot v prizivnem postopanju. Prav tako vsi člani kongresa, ki so pripadali advokatskemu stanu. Dasiravno je predsednik že vnaprej izključil iz debate vse nepravniške in občne argumente, n. pr. konservativnost, demokratičnost, tuji vzori itd., je vendarle razprava postala tako ogorčena, da ni prišlo do nobenega sklepa in zato tudi na glavnem zborovanju ni bil ta predmet obravnavan, češ, da se znanstveno razpravljanje tam neha, kjer se začnejo strasti. Zato je bil ta predmet pridržan razpravljanju na prihodnjem pravniškem kongresu. Glede ostalih vprašanj je prišlo do sporazuma, pri čemer se je ugotovilo, da je pogoj za izvedbo sklepov ta, da bo češkoslovaško sodstvo v popolnoma normalnem stanju, za katero naj skrbijo vsi odlični faktorji. Pridrži naj se ustanova sodnikov poedincev tudi v zbornosodnih stvareh na I. stopnji. Razširjenje njihove kompetence se odklanja, pač pa naj bo strankam prepuščeno, da se zedinijo na sodnika poedinca v imovinskih sporih, ki spadajo pred senate. V pravnih zavezanostih zakona naj bi se dopuščala obnovitvena tožba brez posebne omejitve. V zadevah razporeke in pa neveljavnosti zakona pa le takrat, kadar se zahtevku ni ugodilo. V vprašanih obstoja zakonske zveze naj sploh ne bo pripuščena obnovitvena tožba, če je bilo razsojeno, da je zakon neveljaven ali pa dovoljena razporeka. Le v vprašanju krivde naj bo dopustna obnovitvena tožba.

IV. odsek je razpravljal o kazenskem pravu. Predvsem se je izrekel za reformo obstoječega zakona o tisku iz leta 1924. glede obrambe časti in pa za pospešitev celega postopka. Tudi za ta kazniva dejanja naj veljajo splošna načela kazensko-pravne odgovornosti. Glede dokaza resnice naj se ne zahteva striktni dokaz, temveč dokaz, da je očitek v bistvu istinit. Glede porotnih sodišč se izreka za njih reformo, kakor je predložena leta 1929. v kazenskem postopniku. Glede mladinskega sodstva se priznava nujna potreba kodifikacije in unifikacije kazenskega sodstva nad mladino in pozdravlja vladni zakonski osnutek. Materialno in formalno kazensko pravo naj bo spremenjeno tako, da se bo mladina lahko uspešno zboljšala ter pravno in socialno ohranila. Izraža pa želje, da naj sodnik ne bo prisiljen v slučaju krivdoreka naložiti kazen, temveč umestne vzgojne mere, dočim naj pri daljših kaznih na svobodi bo sodniku dana pravica, da odredi najvišjo in najnižjo mero kazni, ki naj bo v tem okviru izvrševana samo tako dolgo, dokler se ni dosegel vzgojni cilj kazni.

Peti odbor za javno pravo je razpravljal o ničnosti upravnih aktov in priporočal, da naj se imenuje tak akt le tedaj neveljavnim, kadar se hoče izraziti popolna neučinkovitost. Glede odgovornosti države za škodo, povzročeno po uradnikih, se je odsek izjavil za tako odgovornost s pravico regresa proti organom. O škodi naj razpravlja tako glede obstoja, kakor tudi glede višine upravno sodišče. Isto velja glede škode zaradi neuradovanja. Ta odsek je razpravljal tudi o državnih podjetjih, pri čemer se je priporočalo, da naj se imenujejo tako samo tipična podjetja. Takim državnim podjetjem, ki imajo pridobitni namen, naj se priznava pravna

subjektiviteta in neodvisnost od državne administracije. Poenostavljenje uprave je nujno potrebno, pri čemer bo tudi upoštevati pravno varnost državljanov napram interesom zavoda.

Šesti odsek za finančno pravo je razpravljal o fondih za izravnanje ter ugotovil, da so bili potrebni samo v prehodni dobi. Pri definitivni ureditvi financ samoupravnih teles je ugotoviti njihove naloge in jih spraviti v sklad z dohodki. Odbor se je izrekel za reformo kazenskega postopka v dohodarstvenih stvareh po načelih modernega kazenskega prava in postopka, torej za obtožbo, javnost razprave, svobodno ocenjevanje dokazov in podobno. V senatih takih kazenskih sodišč bi morali sodelovati finančni pravniki. Odsek se je tudi izjavil za reformo pristojbinskega prava in za nov zakon, ki naj bo sestavljen sistematično in ne po abecedi in kolikor mogoče enostavno. Takse naj bodo izražene v procentih.

Kongres je bil spopolnjen tudi z raznimi družabnimi prireditvami.

Dr. J. Žirovnik.

Književna poročila.

Dr. Pavlović Toma: Osnovi meničnog prava i komentar novog meničnog zakona sa odnosnim zakonima i uredbama. »Urania«, Novi Sad, 494 strani, cena nevezani knjigi 100 Din, vezani 120 Din.

Dočim imamo k novemu meničnemu zakonu že celo vrsto komentarjev in tudi nekaj sistemov, vsebuje Pavlovićeva knjiga sistem (občni del, 108 str.) in komentar (320 str.). Dodani so kot III. del »osnovi postopka u meničnim stvarima« s komentarjem §§ 643—654 novega zakona o civilnem spornem postopanju in uredbe o protestnih registrih in praznikih, zakon o dopolnitvi § 109 m. z. in § 28 č. z. in obširno stvarno kazalo.

Pisatelj je občni del namenil kot učbenik onim, »koi nemaju ni osnovna znanja iz meničnog prava« in vzel vanj toliko, kolikor misli, »da je potrebno za onog, koji dotle nije poznavao osnove meničnog prava, da bi mogao razumeti razlaganja u komentaru«. »Upotreba komentara«, pravi pisatelj dalje, »pretpostavlja dakle, da je čitalac ili proučio opšti deo ove knjige ili da poznaje inače koji raniji menični zakon, u glavnom pretpostavlja, da ga sudija, javni beležnik ili advokat upotrebljava.« Ker pripadniki teh poklicev poznajo dosedanje menične zakone in eden ali drugi sistem meničnega prava, je s tem prav za prav rečeno, da delitev ni bila potrebna, tem bolj, ker pisatelj sam priznava, da se ni mogel izogniti pozivanju poedinih mest občnega dela v komentaru in obratno.

Ker je težko reči, kateri način razporeditve snovi meničnega prava je najboljši, ni da bi prigovarjal sistemu občnega dela, vendar je nekam čudno, da so prigovori za indosamentom, pa pred obliko, sestavinami in vsebino menice, akceptom, avalom; da je menična zaveza obdelana za indosamentom in akceptom, pa pred avalom in intervencijo, indosament pred izdajo temeljne menice; da je protest za menično-pravnimi dejanji, ta pa pred avalom in intervencijo itd. Priznati pa je treba, da je pisatelj snov po sistemu, ki si ga je začrtal, obdelal prav spretno.